

"Нас дратують їхні прапори". Чи справді поляки розлюбили українців і наскільки це все серйозно

Святослав Хоменко
31 травня 2025

Після спалаху любові та підтримки до українців на початку великої війни польське суспільство повертається до прози життя. Соціологічні дослідження показують, що ставлення поляків до українців протягом останніх півтора-двох років постійно погіршується. Про це свідчать не лише цифри з опитувань, а й самі українці, які живуть у Польщі та відчують ці тренди на власній шкірі.

Чим пояснити цей злам у настроях польського суспільства і що буде далі?

Мова цифр

"Моя десятирічна донька часто каже мені, що вона хоче бути полячкою. Чому? Тому що вона почувається меншовартісною", - каже Тетяна (ім'я змінено).

До початку великої війни Тетяна працювала дитячою психологинею в одному з українських обласних центрів. Навесні 2022 року вона разом з шестирічною тоді донькою Мар'яною переїхала до Варшави. Дівчинка пішла до школи і вже невдовзі стала об'єктом цькування з боку однокласників. Цю проблему Тетяна вирішила тільки недавно, і не можна сказати, що вона пишається тим, як їй вдалося це зробити.

"Якщо чесно, то дорослі українці у Польщі теж почуваються меншовартісними. На кожному кроці ми чуємо „Wypierdalaj” (грубе "Забирайся!" - пол.), на кожному кроці нас посилають на фронт – причому незалежно від того, якої ми статі і скільки нам років. На кожному кроці бувають такі ситуації, і в такі моменти ти просто впадаєш у ступор, ти не знаєш, що робити. Адже ти не вдома, ти не в себе. І в ці моменти ти справді почуваєшся меншовартісним", - продовжує жінка.

Практично кожен українець, з яким ми спілкуємось на вулицях Варшави – таксист чи прибиральниця у готелі, журналістка чи офіціант – погоджуються з тим, що ставлення поляків до сусідів з-за східного кордону, які вимушено переїхали до їхньої країни, протягом останнього часу помітно змінилося у гірший бік.

І йдеться не лише про образливі вигукі на вулицях, прискіпливі зауваження про те, що нема чого, мовляв, у Польщі розмовляти українською мовою чи "добрі" жарти на кшталт "паркуєшся ти, як українець".

Журналістка та викладачка Vistula University Олена Бабакова, яка мешкає у Варшаві вже 16 років, каже, що в життя українців у Польщі приходять такі явища як відмови здавати квартиру з боку польських орендодавців – особливо болючі для самотніх жінок з дітьми, які становлять значну частину української спільноти в Польщі.

По-справжньому масовою проблемою став булінг українських дітей у польських школах. Та ж Тетяна, яка у Варшаві працює здебільшого з дітьми українського походження, каже, що з її досвіду, з цюкуванням того чи іншого ступеня інтенсивності у польських школах стикаються приблизно двоє з трьох маленьких українців.

"Окрема проблема – це те, що люди дуже рідко хочуть говорити про такий досвід вголос, не те що на камеру. Хтось вважає, що це може погано вплинути на їхній легальний статус у Польщі. Хтось цей страх навіть раціоналізує: мовляв, звичайно, ситуація прикра, не так це все мало б бути, але що поробиш, ми ж тут у гостях", - продовжує Олена Бабакова.

Зміни, які відчують на собі українці, особливо помітні на контрасті з ситуацією трирічної давнини. Одразу після початку великої війни мільйони людей тікали від бойових дій саме через польський кордон і знаходили тут не лише притулок, а й підтримку.

За різними даними, від 50 до 70% мешканців Польщі так чи інакше брали участь у наданні допомоги українцям. По всій Польщі виникали самодіяльні пункти роздачі гуманітарної допомоги, десятки тисяч поляків надали українцям притулок у власних будинках та квартирах. Масштаби цього стихійного руху дивували навіть самих поляків, не кажучи вже про західних спостерігачів. Тодішній посол США у Варшаві Марк Бжезінський заявив, що ставлення польського суспільства до українських біженців показує, що Польща є справжньою гуманітарною супердержавою.

Результати соціопитування, проведеного варшавським центром CBOS на початку 2023 року, показали, що 51% жителів Польщі заявляють про симпатію до українців, а антипатію до них відчуває лише 17% поляків.

"Неможливо було очікувати, що такий стан величезних позитивних емоцій, спричинений шоком через російську агресію, повномасштабну війну проти України, міг тривати роками", – каже сьогодні заступник директора варшавського Центру Мєрошевського Лукаш Адамський. "Він міг тривати кілька тижнів, максимум кілька місяців. А потім процеси, закладені в людській природі, беруть верх, і ситуація повертається до раціональнішого підходу", - додає він.

Дослідження того ж CBOS від лютого 2025 року констатує: кількість поляків, які відкрито говорять соціологам про антипатію до українців, склала 38% і вперше за багато років перевищила кількість тих, хто продовжує відчувати до них симпатію – таких залишається 30%.

Боротьба за ресурси і підсвідомий страх

Професор-соціолог краківського університету UKEN Пьотр Длугош вбачає головну причину цих тенденцій у тому, що приїзд сотень тисяч українців змусив поляків відчувати на своїх спинах дихання конкуренції за ресурси у найширшому розумінні цього слова.

Ця конкуренція має багато аспектів. Українці, які втекли від війни до нов ої країни, часто готові працювати за менші гроші і в деяких сегментах економіки створюють тиск на ринок праці.

Приїзд до Польщі сотень тисяч нових жителів закономірно призвів до зростання цін на оренду житла – насамперед у великих містах, куди приїздили біженці насамперед, – і це негайно відчув на собі поляк, який був змушений винаймати собі квартиру за більші, ніж раніше, гроші.

Польські системи охорони здоров'я чи освіти, які й до того були не в ідеальному стані, теж повинні були прийняти сотні тисяч нових споживачів своїх послуг, і це позначилося на якості їхньої роботи, що не залишилося непоміченим поляками.

І все це плавно підводить до другої причини – чимало поляків заявляють про втому від війни, в якій їхня країна бере участь лише опосередковано. Дорожчають товари, підвищуються тарифи – і політики пояснюють це війною в Україні, причому часто вони дійсно праві.

ЗМІ розповідають, що Польща має всі шанси стати наступною жертвою російської агресії, тому армію потрібно нарощувати і переозброювати, а для дорослих громадян, можливо, запроваджувати обов'язкову загальновійськову підготовку – і це не додає пересічному полякові впевненості у завтрашньому дні.

І тут спрацьовує простий психологічний механізм: якщо людина не може вимістити свою фрустрацію на справжньому джерелі цього почуття, вона знайде для цього інший об'єкт, доступніший, хоч і не обов'язково причетний до першопричини фрустрації. "Можливо, що (поляки) підсвідомо звинувачують українців за те, що війна триває так довго", - йдеться у дослідженні професора Длугоша.

"Неправильні" біженці

Крім того, продовжує Длугош, його дослідження та роботи його українських колег показали, що вагому частину біженців, які приїхали з України, становлять представниці середнього класу – молоді, освічені мешканки великих міст. Бідніші українці, уточнює він, у своїй масі або залишилися на батьківщині, або поїхали з Польщі далі на захід, до країн, які пропонували українським біженцям вагомий соціальний пакет.

Так от ці біженці – які не потребували допомоги польської держави, зате могли собі дозволити зняти хорошу квартиру, купити телефон останньої моделі чи сходити в ресторан, - були зовсім не схожими на стереотипних біженців з теленовин про події в Сирії чи Афганістані.

"Звісна річ, що йдеться тут не про всіх українців... Але раніше пересічному полякові треба було виїхати на Захід, щоб побачити людей, які живуть заможнo. Зараз же у великих містах не треба нікуди виїжджати – такі люди самі сюди приїхали", - каже професор Длугош.

"І, що найгірше, вони приїхали з України – не з Німеччини, Голландії чи Великої Британії, бо тоді б вони такого дисонансу не викликали. Це приїхали українці, яких поляки завжди трактували з висока, бо всім же відомо, що в Україні гірше, там бідність і так далі. А тут раптом виявилось, що звідти приїхали люди з високим рівнем життя, з високим рівнем культури", – додає він.

Негативне ставлення до українців з боку менш забезпечених поляків – а саме в цій групі воно фіксується найчастіше – соціолог пропонує сприймати як захисний механізм, вираз певного комплексу: "Якщо у мене буде якийсь комплекс щодо вас, я вам буду говорити: у вас це погано і те. І це все слугує тому, щоб у моїх власних очах принизити ваш престиж, повагу до вас і так далі".

З іншого боку, дослідники з Варшавського університету, які також фіксують значне погіршення ставлення поляків до українських біженців, називають його головною причиною *roszczeniowość* українських біженців. Це польське слово важко перекласти – йдеться про щось середнє між вимогливістю та претензійністю.

Професор Роберт Станішевський, який керує серією цих досліджень, розповів в інтерв'ю ТОК FM, що його респонденти стверджують: українці, з якими вони спілкуються, вважають, що їм у Польщі має припасти більше ресурсів, допомоги, поваги, ніж самим полякам.

"З'являється наратив, що ми, мовляв, воюємо не за територіальну цілісність України, а за свободу Польщі. Навіть більше за вас, ніж за нас. І кажуть це люди, які перебувають у Польщі, які не воюють – здебільшого це молодь та жінки", - передає він слова учасників досліджень, додаючи, що полякам така позиція українців геть не подобається.

Професор Длугош з Кракова знає про дослідження варшавських колег, але не береться їх коментувати: "У трьох моїх дослідженнях, відповідаючи на відкриті запитання, українці дякували Польщі і польському суспільству за допомогу, за підтримку. Тому мені складно це коментувати... ЗМІ називають цю *roszczeniowość* головною причиною. Але може бути і так, що коли люди чують питання про українців, вони відповідають рівно те, що вони чули у ЗМІ".

Українці, з якими ми розмовляємо у Польщі, не заперечують, що серед тисяч і тисяч переселенців і справді зустрічаються далеко не найприємніші люди, але перекладати негативне ставлення до них на всіх українців – як мінімум, нечесно.

Випадкова ракета та роздратовані фермери

Крім того, наші співрозмовники констатують: є певна кореляція між ставленням поляків до українців, які живуть у Польщі, та міждержавними відносинами між Варшавою та Києвом.

Іншими словами, якщо про Україну та українців винятково позитивно висловлюються топ-політики Польщі, то й польське суспільство буде до них прихильним. Якщо ж у стосунках між державами починаються проблеми, то й на ідеальне ставлення поляків до українців очікувати не варто.

Перші місяці великої війни характеризувалися практично ідеальними двосторонніми відносинами, які, як писали ЗМІ, багато в чому будувалися на міцній дружбі між президентами Анджеєм Дудою та Володимиром Зеленським.

Перше велике непорозуміння між державами виникло у листопаді 2022 року, коли на польське село Пшеводув поблизу кордону з Україною впала ракета. Загинули двоє місцевих мешканців. Україна тоді нібито наполягала: йдеться про російську атаку на Польщу, на територію НАТО.

Проте вже перші повідомлення з місця інциденту, пізніше підкріплені висновками польських слідчих, показали: на Пшеводув впала українська ракета ППО, яка, ймовірно, спрацювала під час відбиття масової російської ракетної атаки, яка відбувалася того ж дня.

Варшава тоді заявила, що не збирається жодним чином звинувачувати Київ за цей інцидент. Але Україна так і не визнала своєї відповідальності за нього.

"Україна очікувала, що ми у Польщі визнаємо, що це була російська ракета, НАТО опинилося під атакою – і це допоможе Україні. Що треба збрехати, аби Польща долучилася до війни, – описує політолог Лукаш Адамський сприйняття того інциденту в Польщі. - Це дуже охолодило ставлення польської еліти до України".

У другій половині 2023 року на масові протести вийшли польські фермери – дуже численна та політично впливова група у цій країні. Однією з головних причин протестів було безконтрольне, як вважали ініціатори масових виступів, ввезення в країну українського зерна.

Воно було набагато дешевшим за польське, і, вважали фермери, обвалило ціну на сільгосппродукцію місцевого виробництва. Боротися з українським зерном поляки вирішили, заблокувавши кордон із Україною та фактично паралізувавши рух між країнами.

Ті події призвели до обвалу позитивного ставлення до поляків в Україні: ці протести, підтримані більшою частиною польського суспільства, у охопленій війною Україні сприйняли як удар у спину з боку "братнього народу". Пізніше українців шокували кадри, на яких поляки висипали прямо на залізничну колію зерно, зібране українськими фермерами під обстрілами.

Президент України Володимир Зеленський вкрай емоційно прокоментував ці протести з трибуни Генасамблеї ООН: "Тривожно бачити, як деякі наші друзі у Європі розігрують солідарність у політичному театрі, роблячи із зерна трилер. Може здатися, що вони грають власну роль, але насправді вони допомагають підготувати сцену для московського актора".

Українська реакція у свою чергу обурила вже польських політиків, які сприйняли цю заяву однозначно: невдячні українці звинувачують нас – своїх найкращих друзів! - у роботі на Москву.

Отож зернові протести тривали, риторика польських політиків і фермерів набувала дедалі більше антиукраїнських мотивів і виплескувалась у ЗМІ, а звідти – й у публічний простір.

Протести фермерів дали вихід тій фрустрації, яка накопичувалася в польському суспільстві у перші півтора-два роки великої війни, і фактично зняли вето на хейт-спіч стосовно українців.

Після того, як Україна повноцінно відновила зерновий експорт морським маршрутом, цінність наземного експортного маршруту через Польщу впала до нуля, і фермерські протести на кордоні припинилися. А от градус риторики поляків щодо українців уже не знижувався.

Найвразливіші – діти

Голова громадської ініціативи "Євромайдан Варшава" Наталія Панченко, яка мешкає у Польщі останні півтора десятка років, каже, що найчастіше стикаються з негативним ставленням дві великі групи українців, які живуть у Польщі.

Перша – це ті, хто за робочими обов'язками контактує з великою кількістю людей: перш за все працівники сфери послуг, на яких найпростіше зірвати злість просто за те, що вони розмовляють польською з акцентом або мають на бейджіку українське ім'я.

Подібні історії трапляються не лише з тими українцями, які працюють на низькооплачуваних роботах, каже Панченко: "Одна лікарка-стоматологиня розповідала мені про клієнтів, які лікували у неї зуби десять років, а недавно сказали, що більше до неї ходити не будуть, бо вона українка... Цей випадок лише підтверджує, що люди в цьому відношенні часто просто не мислять раціонально".

Друга група, про яку говорить Панченко, - це українські діти, які систематично зазнають булінгу в польських школах. При цьому знецінювати проблему – мовляв, це ж діти, вони завжди й скрізь є жорстокими і у будь-якому разі погано ставитимуться до однолітків, чимось не схожих на них, - не варто, продовжує вона: коріння булінгу росте з того, що польські діти бачать і чують вдома.

"Умовний Януш дискутував на кухні з жінкою весь вечір, а зранку син Януша прийшов до школи і почав булити своїх українських однокласників, бо він від свого батька почув, що всіх українців треба гнати", - каже активістка.

Польські школи, констатують українці, з якими ми спілкувалися, часто не дають ради з цими проблемами.

От і в історії дитячої психологині Тетяни та її доньки вирішувати цю проблему довелося їй самій. За кілька місяців навчання у варшавській школі першокласниця Мар'яна почала щоранку плакати, просячи маму не відправляти її на навчання. Пізніше у дівчинки з'явилися психосоматичні проблеми.

Досить скоро виявилось, що причина проблеми – один із однокласників Мар'яни. "Цей хлопчик розповідав їй у класі, що ти, мовляв, какашка, бо ти з України... Бувало, що її штурхали, ставили підніжки, різні подібні речі", - згадує Тетяна.

Звернення до класної керівниці нічого не дало: вона кивала на шкільного психолога, той – на директора. Спільна думка була така, що дівчинці просто треба "прокачати" свою опірність.

"Зрештою, я почала працювати зі своєю дитиною на тему цієї опірності. Ми створили для неї розуміння того, що вона сильна, і вона може відповідати. Якщо її хтось копне, щоб вона відповідала тим самим. Якщо хтось образить словесно – щоб вона теж відповідала. І це все припинилося лише у момент, коли Мар'яна почала стояти за себе", – згадує Тетяна.

Запитую в неї, чи змогла вона працювати в такому самому ключі з іншою дитиною, яка теж стикається з булінгом у школі. "Око за око, зуб за зуб". Тетяна довго мовчить і так і не відповідає.

"Ефект салону краси"

Професор Пьотр Длугош припускає, що антипатія до українців переважає у всіх демографічних групах Польщі. Проте є дві з них, на які дослідники радять звернути особливу увагу.

Перша – це бідні поляки. Вони схильні звинувачувати українців у власних життєвих негараздах, вважають, що польська держава має допомагати насамперед їм, а вже потім тим, що "понаїхали", банально заздять українцям, які приїхали з країни, охопленої війною, а почуваються часто-густо краще, ніж місцеві.

Друга – хоч як це парадоксально, молоді жінки віком до 29 років. Професор Станішевський з Варшавського університету зазначає, що саме дівчата без вищої освіти заявляють про антипатію до українців удвічі частіше, ніж загальна маса поляків.

На перший погляд, це здається контрінтуїтивним: саме жінки дуже часто залучалися до допомоги українцям після початку великої війни, плюс саме ця група найтолерантніше ставиться, наприклад, до геїв чи мігрантів з-поза меж європейського континенту.

У народі це пояснюють конкуренцією між українками та польками на матримоніальному ринку: мовляв, молоді українки, які приїхали до Польщі, шукають собі партнерів серед поляків свого віку, а це не може сподобатися полькам.

Професор Пьотр Длугош каже, що річ і справді у конкуренції, але не за чоловіків, а за житло і особливо за робоче місце. Молоді дівчата в Польщі і до масового приїзду українок були найвразливішою категорією на ринку праці, і різке посилення конкуренції з боку молодих, динамічних конкуренток, які знають мови і готові до роботи – принаймні попервах, – на посадах, нижчих за рівень своїх кваліфікацій і за менші гроші, погіршило їх кар'єрні перспективи.

В анонімному анкетуванні, яке Длугош провів серед студенток свого вишу, звучали й інші причини, через які польські дівчата ставляться до українців прохолодно.

Наприклад, студентки, які підпрацьовували продавчинями, скаржилися на хамство українських покупців. Інші – виражали шок і здивування з приводу того, що українська мама може накричати на свою дитину і надавати їй по п'ятій точці прямо посеред вулиці. А ще польські дівчата, судячи з цих анкет, не були в захваті від манер і способу спілкування з ними з боку юнаків українського походження.

Професор Станішевський у розмові з ТОК FM навіть виводить нове явище, яке, за його словами, досі не фіксувалося польськими соціологами. Він називає його "ефектом салону краси" – саме в цьому місці, за словами соціолога, найчастіше відбуваються конфлікти між представниками (та представницями) української та польської національностей.

Польські дослідники говорять і про те, що найпозитивніше ставлення до українців мають поляки старшої вікової категорії – від 60 років і старші.

Заступник директора Центру Мєрошевського Лукаш Адамський називає це тривожною тенденцією: "Ці цифри свідчать про те, що представники молодого покоління набагато менше знають про Україну і менше цікавляться нею, вони не відчують впливу міфів польської культури, які змушували поляків не бути байдужими до українців".

У цій ситуації не дивно, що молоді поляки, які швидше за все ніколи не були в Україні, відчують культурну та ментальну спільність радше з німецькими, голландськими чи британськими однолітками, ніж із молодими українцями.

Бабусі з глибинки

А ще молоді поляки проводять більше часу в інтернеті, який наші співрозмовники називають бездонним та безконтрольним джерелом антиукраїнських меседжів.

Керівник польської правозахисної асоціації Nigdy Więcej професор Рафал Панковський розповів, що перші антиукраїнські меседжі його організація зафіксувала ще в перші тижні після початку великої війни, коли такі настрої в Польщі були геть не в тренді.

Звіт його асоціації під назвою "Як порахувати ненависть. Хейтери про українців", опублікований у лютому 2023 року, показав, що за перший рік після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в польському інтернеті з'явилося майже 400 тисяч антиукраїнських заяв, які отримали сумарно 547 млн переглядів. Надалі масштаб цієї проблеми тільки зростає.

Сьогодні з хейтом стосовно українців можна зустрітися буквально всюди – у кожній соцмережі, у коментарях на спортивних сайтах та під новинами на будь-які теми.

Іноді поширення антиукраїнських меседжів має всі риси спланованих кампаній. На початку травня цього року, коли в стінах Варшавського університету сталося жахливе вбивство: якийсь молодик сокирою відрубав голову прибиральниці вишу, - по гарячих слідах трагедії ціла низка акаунтів у соцмережах поширили "злив" про те, що злочинцем є "шошон" (так у Польщі зневажливо називають українців) на ім'я Дмитро.

Масштаби фейку були такими, що зі спеціальним спростуванням – мовляв, злочинець від народження є громадянином Польщі – був змушений виступити речник польського міністерства внутрішніх справ.

Згідно з розповсюдженою у Польщі думці, що масовий інтернет-хейт проти України та українців – це робота російських "фабрик тролів", а проти них, як відомо, боротися неймовірно складно, а, може, і взагалі немає сенсу. На користь прихильників цієї теорії грає той факт, що часто антиукраїнські меседжі на інтернет-майданчиках написані надто вже "кривою" польською мовою.

У реальному житті все не так гладко. Дитяча психологиня Тетяна розповідає про випадок з чату свого мікрорайону: "Недавно мужчина написав: мовляв, так і так, вулиця така, будинок такий, серед ночі затіяли ремонт, куди можна поскаржитися. По-польськи написав, без помилок. А чоловіка звали Дмитро. У відповідь йому всі дружно розповіли, хто він, звідки і куди йому wypierdalać".

З тезою про те, що все погане – від "ольгинських тролів", не погоджується і журналістка Олена Бабакова: "У мене є знайомий, який у певний момент вирішив, що він займатиметься судовим активізмом. Що кожного разу, коли його в інтернеті ображають, і там є чітка конотація з Україною й українцями, він нестиме цю справу до поліції та прокуратури".

"І от мені здається, що коли поліція починала шукати, хто автор того чи іншого коментаря, то виявлялося, що лише від чверті до третини випадків це було написано з Росії. Решта – це були поляки з крові та кістки, причому не якісь там радикальні націоналісти з татуванням польського орла на грудях. Це були польські пенсіонери з глибинки", - розповідає Бабакова.

"Ось тобі бабуся, ось її фоточка з онукою, ось її фоточка з собачкою, ось вона поїхала на паломництво до Ченстохови чи до Італії. А ось вона криє українців на чому світ стоїть... Мені здається, проблема полягає у відсутності якоїсь спокійної нарації про Україну та українців у польському публічному просторі і водночас у неформальному дозволі: мовляв, говоріть що завгодно, і вам за це нічого не буде", - резюмує вона.

"Погані водії" і "Новий Єрусалим"

Саме в інтернеті бере початок і ціла низка міфів та міських легенд, які стосуються українців у Польщі, вважають дослідники.

Частина з них – наївні і начебто цілком невинні. Наприклад, що всі українці неймовірно погано водять автомобілі, не вміють паркуватися, а українки тільки те й роблять, що нарощують собі губи й нігті у прагненні відхопити польського чоловіка.

"Напевно, у кожного поляка є знайомий, у якого є знайомий, який на власні очі бачив, як українська мама з дитиною зайшла до лікаря без черги, бо вона ж українка, їй усі навколо винні", - розповідає один з моїх співрозмовників.

Інші міфи – досить легко "б'ються" за допомогою статистики чи елементарного здорового глузду. Наприклад, міську легенду про те, що українці "сидять" на польській системі соцзабезпечення легко спростувати викладками польських органів статистики, які свідчать, що від легальних працівників з українським паспортом до польського бюджету надходить значно більше коштів, ніж йде звідти на виплати українцям.

Чутки про те, що в Польщі діють якісь українські злочинні угруповання, що їх бояться навіть бувалі польські мафіозі, не підтверджуються зведеннями польських правоохоронних органів. А міф про те, що військову допомогу, яку Україна отримує від Польщі, вона продає до Азії та Африки, руйнується, коли у його розповсюджувачів запитати, як саме ці бронетранспортери та артилерійські установки залишають територію України і чи часом не через Польщу.

Однак фактом є і те, що частина таких міфів набуває масштабу складних конспірологічних теорій змови. Іноді – і це виглядає досить абсурдно, говорить правозахисник Рафал Панковський, - ці теорії мають одночасно антиукраїнський і антисемітський характер.

Напевно, найвідомішою з них є концепція "Укрополіна" (поєднання слів "Україна" та "Полін" - назви Польщі на івриті). Згідно з цією розповсюдженою в ультраправих колах теорією, існує таємна українсько-єврейсько-польська змова, яка має на меті захоплення влади в Польщі.

Екзотичніша теорія відома як "Небесний Єрусалим". "Згідно з нею, за планом війни в Україні стоять євреї, які запланували переміщення частини українського населення до Польщі та створення в Польщі "Укрополіна". А на звільнених від українців територіях південно-східної України планується створити другу єврейську державу під назвою "Небесний Єрусалим"", - розповідає правозахисник Рафал Панковський.

"На жаль, навіть найбожевільніші теорії змови, які розповсюджуються в інтернеті, знаходять своїх прихильників. Я багато разів спостерігав, як у ході дискусій прихильників ультраправих ідеологій хтось із учасників встає і ставить питання спікеріві: що ви думаєте про теорію "Небесного Єрусалима", - і він не повинен пояснювати, що це таке, бо вони всі чудово розуміють, що мається на увазі", - продовжує він.

"Нам ваші прапори не потрібні"

Останні два роки Польща живе у режимі перманентної виборчої кампанії. Восени 2023 року парламентські вибори закінчили восьмирічну епоху правління консервативної партії "Право і справедливість" та привели до влади нинішню команду ліберального прем'єра Дональда Туска. У 2024 році тут пройшли місцеві вибори, а 1 червня 2025 року поляки обирають нового президента.

"Самі по собі вибори не змінюють ставлення поляків до українців. Але виборча кампанія розкручує негативні наративи стосовно українців, підсилює ці негативні настрої", - каже Наталія Панченко.

"Польська політика в останні роки взагалі стала досить безпредметною і популістичною. Важко знайти якусь конкретну тему для дискусії. За що не візьмись – наприклад, служба охорони здоров'я, система освіти чи демографічна криза – хто б знав, як вирішити ці проблеми, отримав би Нобелівську премію", - каже журналістка Олена Бабакова.

"Відповідно, політики обирають якісь легкі теми, на яких людей легко поляризувати, на яких легко накручувати підтримку, але при цьому нічого особливо робити не треба", - додає вона. Однією з таких тем під час цьогорічної президентської кампанії стала тема ставлення до України та українців, які проживають на території Польщі.

Тон передвиборчій дискусії в січні цього року задав кандидат від опозиційної партії "Право і справедливість" Кароль Навроцький, який заявив, що Україна не зможе претендувати на членство в НАТО і ЄС, поки не покається за Волинську трагедію – серію етнічних чисток на Волині в 40-х роках минулого століття, яку офіційна польська історіографія вважає геноцидом поляків українськими воєнізованими формуваннями.

Втім, уже в квітні, коли на території Тернопільської області вперше з 2017 року почалися ексгумації жертв українсько-польських сутичок, тема Волині начебто пропала з мейнстріму публічного дискурсу на більшу частину виборчої кампанії.

Проте незабаром, явно заграючи з правим електоратом, ліберальний кандидат у президенти Рафал Тшасковський виступив за позбавлення частини українських біженок державних виплат по догляду за дітьми. Тут стало зрозуміло, що тема того, що можна було б забрати в українців та України, стає одним із провідних мотивів кампанії.

Насправді це проблема яйця і курки: складно сказати, це політики "накручують" своїх виборців, використовуючи потенційно гарячу тему українців у Польщі, чи навпаки, кандидати в президенти уважно стежать за настроями виборців, і якщо бачать, що антипатія до українців починає ширитися в усіх прошарках суспільства, підіймають цю тему собі на стяги.

"У якийсь момент це все почало набувати якихось загрозливих масштабів, бо це було скрізь: Україна, Україна. Але, на щастя, тут в'їхали старі добрі польські внутрішньополітичні справи: хто що вкрав, хто кому кум, хто в якогось діда квартиру віджав... Тому на щастя для польсько-українських відносин протягом останніх тижнів перед виборами ми варилися в цьому соусі", - каже Олена Бабакова.

На відверто антиукраїнських слоганах побудував свою кампанію крайньо правий кандидат у президенти Гжегож Браун. До останнього часу він вважався маргінальним політиком, який експлуатував ультракатолицьку, антисемітську та антиєвропейську риторику.

Це він на передвиборчому мітингу у місті Бяла Подляска на сході Польщі палко підтримав свого прихильника, який зірвав прапор України, що висів поряд з польським над входом до тамтешньої міськради. Акуратно складений у пакет прапор Браун згодом залишив біля дверей українського посольства у Варшаві: мовляв, нам ваші прапори не потрібні.

Те, що в Бялій Підлясці негайно повісили новий синьо-жовтий прапор замість зірваного, політика, схоже, анітрохи не турбувало – виглядало, що його метою було записати передвиборчий ролик для своїх соцмереж.

Утім, осад від цього інциденту явно залишився. Вже за тиждень після нього, на марші проти нелегальної імміграції у центрі Варшави троє жінок, які гордо несуть плакат з зображенням пана Брауна, наперебій діляться своїми емоціями щодо поведінки українців у Польщі.

"Нас дратують їхні прапори над державними установами. Навіщо українські прапори висять на польських установах? - "Тут же Польща! Ми що, приїжджаємо в Україну і там розвішуємо польські прапори?" - "Або коли в Англії було багато поляків, ми там вішали польські прапори? Ні! Тому що британці цього не дозволили б!" - перебиваючи одна одну, торочать вони.

Те, що Гжегож Браун з його яскраво антиукраїнською риторикою та слоганом "Стоп українзації Польщі" за підсумками першого туру президентських виборів посів четверте місце, отримавши 6% голосів виборців, і фактично увійшов до вищої ліги польської політики, - це тривожний знак і для українців у Польщі, і для українсько-польських стосунків в цілому.

"Можна сподіватися, що певне заспокоєння рівня політичної боротьби принесе заспокоєння суспільних настроїв, які зараз розвиваються у бік ксенофобії. Але впевненими в цьому ми бути не можемо", - констатує правозахисник Рафал Панковський.

Що буде далі?

Втім, вибори у Польщі в якийсь момент закінчатися, а українці залишаться.

"Мені здається, що в майбутньому нічого між поляками та українцями особливо не зміниться. Спори як були, так і залишаться – про Волинь, про інші питання", – каже професор Пьотр Длугош.

Однак, тут же продовжує він, у певний момент польська влада буде просто зобов'язана подивитися на нинішню ситуацію з прагматичної точки зору.

А вона полягає в тому, що якби українці в раптом вирішили залишити Польщу, на економіку країни чекали б величезні проблеми. Звіт польського державного Банку національного господарства від березня цього року показав, що громадяни України становлять близько 5% від загальної кількості зайнятих у Польщі.

Найбільше вони зайняті у промисловому секторі, будівництві, на транспорті та у сфері послуг. У цьому ж документі йдеться про те, що на українців припадає від 0,5 до 2,4% зростання польського ВВП.

"Перед лицем демографічних викликів, приміром, старіння суспільства та дефіциту робочої сили, присутність (у Польщі) працівників з України має стратегічне значення для стабільності та подальшого розвитку нашої країни" – заявив приблизно тоді ж член правління Банку національного господарства Ярослав Домбровський.

"Ситуація зараз така, що чехи хочуть у себе затримати українців, німці створюють хороші умови для того, щоб утримати людський капітал, який прибув з України. Можливо, і наша політика піде у цьому напрямку – що після закінчення виборів потрібно буде подбати про те, щоб залагодити стосунки між українцями та поляками", – каже Пьотр Длугош.

З іншого боку, це зараз українці кровно потрібні польській економіці – поки вона росте і потребує нових робочих рук. Але чи не станеться так, що перші ж кризові явища і, наприклад, зростання безробіття призведуть до пошуку винних, і чи не виявляться ними українці, запитує Длугош.

Нарешті, важливим чинником є і те, як і коли закінчиться війна, що триває в Україні.

"І тут я вважаю, що ми маємо справу з таким парадоксом. Якщо війна закінчиться відносною перемогою України, вона залишиться незалежною державою, з контролем над якоюсь територією, з доступом до моря, то українці будуть більш позитивно налаштованими, більш самовпевненими, вони захочуть швидкого приєднання до ЄС, і це потенційно може призвести до конфлікту з Польщею", - каже Лукаш Адамський.

"Польща наполягатиме на виконанні певних умов, вона наполягатиме на корекції пантеону українських національних героїв. Плюс, звичайно, почнеться конкуренція за українців, які мешкають тут, бо в інтересах України буде повернення їх додому. А це призведе до неприємних явищ на польському ринку праці та в економіці, тому Польща зовсім не буде зацікавлена, щоб ці українці повернулися", - додає він.

"З іншого боку, якби, не дай Боже, Україна цю війну програла чи війна тривала далі і російські війська дійшли, наприклад, до Запоріжжя, то такий чорний сценарій, напевно, викличе у поляків емоції – солідарність, співчуття до українців-жертв війни. І це може покращити ставлення до них", - продовжує він.

А от Наталія Панченко вважає, що головне – не забувати, що серед мільйонів поляків є різні люди, і дуже багато з них підтримували, підтримують і точно підтримуватимуть Україну та українців, попри мінливі суспільні настрої.

"Насправді все залежить від людей. Я не вірю в жодну історичну чи будь-яку іншу визначеність наперед. І я думаю, що те, яким буде майбутнє, дуже багато залежатиме від громадян обох країн", - резюмує правозахисник Рафал Панковський.

<https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c1mg73glyjjo>

С. Хоменко: "«Нас дратують їхні прапори». Чи справді поляки розлюбили українців і наскільки це все серйозно". Bbc.com, 31.05.2025.